
Lise Öğrencilerinin Kimlik Duygusu Kazanım Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*

Investigating The Levels of Sense of Identity Acquisition of High School Students in Terms of Some Variables*

Ayşen BALKAYA**

Esra CEYHAN***

Öz: Bu çalışmada, lise öğrencilerinin kimlik duygusu kazanım düzeylerinin bazı değişkenler açısından farklılık gösterip, göstermediği incelenmiştir. Araştırma 1454 lise öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Lise öğrencilerinin kimlik duygusu kazanım düzeylerine ilişkin veriler, "Kimlik Duygusu Ölçeği" (Köker, 1997) ile toplanmıştır. Lise öğrencilerinin kişisel-sosyal özelliklerine ilişkin verilerin toplanması için araştırmacı tarafından hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Verilerin analizinde, bağımsız gruplar arası t testi ve tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. F testi önemli bulunduğu Tukey HSD testi kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; lise öğrencilerinin kimlik duygusu kazanım düzeyleri genel başarı ortalamaları, fiziksel görünümünden memnun olma ve ailenin arkadaşlarını onaylama durumuna göre farklılık göstermektedir. Bununla birlikte, lise öğrencilerinin kimlik duygusu kazanım düzeylerinin cinsiyet ve yaşa göre farklılık göstermediği görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Kimlik, kimlik duygusu, ergen, lise öğrencisi

Abstract: In this study, it was investigated whether the levels of the sense of identity acquisition of high schools students differ through some variables. This study was carried out with 1454 high school students. The data related to the students' level of the sense of identity acquisition were collected by using "The Sense of Identity Scale" (Köker, 1997). For the data related to personal- social characteristics of high school students, "Personal Information Form" prepared by the researcher was used. In the analysis of the data, t-test and One-Way ANOVA were used. When F test was found significant, Tukey HSD test was applied. According to the results of the study, the sense of identity acquisition levels of high school students differ according to grade point average, and satisfaction with their physical appearance, the state of approval of friends by the family. On the other hand, the sense of identity acquisition levels of high school students did not differ according to gender, age.

Key words: Identity, sense of identity, adolescent, high school student

* Bu çalışma, Doç.Dr. Esra Ceyhan danışmanlığında Ayşen Balkaya tarafından gerçekleştirilen "Lise Öğrencilerinin Kimlik Duygusu Kazanım Düzeylerinin Bazı Kişisel, Sosyal ve Ailesel Nitelikler ile Suç Davranışı Düzeyi Bakımından İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinin bir bölümünden hazırlanmıştır. Ayrıca, bu araştırma Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonunca kabul edilen AÜAF 040556 nolu Proje kapsamında desteklenmiştir.

** Öğretim Görevlisi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, 26470 ESKİŞEHİR
Tel: 0222 3350580 - 3526 E-mail: asariyer@anadolu.edu.tr

*** Doç.Dr., Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, 26470 ESKİŞEHİR
Tel: 0222 3350580 - 3526 E-mail: eceyhan@anadolu.edu.tr

1. GİRİŞ

İnsan gelişimi, sistemli ve düzenli değişimleri içermektedir. Bu değişimlerin yoğun olarak yaşandığı gelişim dönemlerinden birisi de ergenlik dönemidir. Ergenlik döneminde, fiziksel, duygusal, sosyal ve bilişsel alanlarda pek çok değişim bir arada ve hızla yaşanır. Aynı zamanda, kendini kanıtama ve kimliğini ortaya koyma çabaları ön plana çıkar (Uba ve Huang, 1999, s.350; Yörükoğlu, 1989, s.33-41). Bu nedenle ergenlik, pek çok psikolog tarafından bireyin kişiliğinin kesin çizgilerinin oluşmaya başladığı ikinci doğuş dönemi olarak da değerlendirilir (Kasatura, 1998, s.29).

Erikson'a göre kimlik kazanımı süreci, ergenlikten çok önce başlar ve önceki dönemlerde başarılı sonuçlar alınmış ise, yetişkin kimliğine geçiş kolaylaşır. Böylece bedeni, çok kısa bir süre içinde yetişkin görünümü alan ergen artık çocuk gibi davranamayacağını anlar ve "ben kimim?", "değerlerim neler?", "yaşamdaki amaçlarım nedir?" gibi sorularla geleceğe dönük kararlar alarak kimliğini kazanmaya başlar. Ergenin bu çabaları yetersiz kaldığında, kimlik krizi çözümlenemez ve sonuçta ergen kimlik karmaşası yaşayabilir veya olumsuz bir kimlik geliştirebilir (Sayıl, 2004).

Ergenlerin kimlik kazanım sürecinde bedensel, bilişsel ve psikososyal gelişim alanlarında yaşadıkları birçok değişim etkili olmaktadır. Örneğin, ergenin değişen bedenini kabul etmesi, kendi bedenine ilişkin görüşlerinin olumlu olması kimlik kazanımında önemlidir. Ergen bedenini ve fiziksel görünümünü kabul ettiği oranda sağlıklı bir gelişim gösterebilir (Türküm, 2000, s.164-172). Bedensel gelişim kadar bilişsel gelişim de kimlik gelişiminde oldukça önemlidir. Kimlik kazanımı, daha önceden yapılmış tutumların bir sentezini ve bireyin kendisi hakkında soyut bir şekilde düşünebilmesini gerektirir. Bu nedenle, soyut işlemsel düşünce sisteminin gelişmiş olması gereklidir. Erikson'a göre, kimlik gelişiminin ergenlikle birlikte ele alınmasının nedeni, bireyin ancak ergenlik döneminde, gelecekte ne olabileceğini öngörerek yaşamını belirleyeceği zihinsel becerilere ulaşmasıdır (Adams ve Gullotta, 1989, s.230-239). Bu yeni beceriler ergenin kimlik oluşturmaya kolaylaştırmakla kalmayıp, ergeni kimliğini oluşturmaya zorlar. Ergen, bilişsel olarak olgunlaştıkça düşünceleri diğerlerinin düşüncelerinden farklılaşmaya başlar. Ergen böylece yaşamıyla ilgili farklı olasılıkları göz önüne alıp değerlendirerek başarılı kimlik oluşturabilir (Adams, 1995, s.74-76).

Ergenlik döneminde fiziksel ve bilişsel gelişimin büyük ölçüde tamamlanmasının ardından psikososyal alandaki gelişim süreci de hızlanır. Erikson, ergenlik çağındaki bireyin başarması gereken psikososyal görevin kimlik kazanımı olduğunu belirtir. Kimlik "Ben kimim?" sorusuna verilen yanıttır. Kimlik; bireyin fiziksel, bilişsel, sosyal ve psikolojik gelişiminin birbiriyle ilişkili olarak ilerlemesinin sonucunda oluşturulur (Köker, 1997, s.1). Bu nedenle kimlik çocukluğun ilk yıllarının ardışık özdeşimlerinin toplamını, hatta daha fazlasını içerir. Kimlik, ergenlikte yaşlılarla ve aile dışı lider figürlerle yeni özdeşleşmeler içinde çözülen krizin biricik ürünüdür (akt:Adams, 1995, s.74). Erikson'un kuramını temel olarak çalışmalar yapan Marcia'ya göre ise kimlik bireyin yeteneklerini, inançlarını ve bütün yaşamını kapsayan içsel, birey tarafından yapılandırılan dinamik bir yapıdır. Bu yapı ne kadar iyi gelişirse birey kendi özelliklerinin ve bireyselliğinin o kadar farkında olur. Bu yapı ne kadar az gelişirse kişi kendisini başkalarından ayırt eden özelliklerini anlamada karmaşa yaşar. Kendisini değerlendirirken başkalarının görüşüne güvenir (akt:Süslü, 2002, s.8-13).

Ergenin başka insanların gözünde nasıl biri olduğunu öğrenebilmesi için ailesinin yanı sıra diğer insanlarla da ilişkilerini arttırması gerekir. Blos ergenliği ergenin aile dışında yeni sevgi ve bağlanma objelerini araması gereken "ikinci bireyleşme süreci" olarak tanımlar. Bu nedenle ergenler aileden uzaklaşarak akran gruplarına yaklaşırlar. Bu yüzden Erikson'a göre kimliğin şekillenmesinde arkadaş ilişkileri çok önemlidir (Adams ve Gullotta, 1989, s.230-239). Ergenlikte kurulan yakın arkadaşlıklar sosyal ve duygusal destek ağı sağlayarak, ergenlerin kendilerini ve diğerlerini anlamalarını, ergenlikteki stresle baş etmelerini ve okula uyumlarını kolaylaştırır. Bu gruplar ergenin ailesi dışında kendine uygun bir kimlik duygusu oluşturması için ortam hazırlar. Ayrıca ergenin bireyselleşmesini ve farklı değerler, roller denemesini sağlar. Ergenler, belirli bir grup arkadaşla ilişki kurmayı seçerek kendilerini tanımlar ve sosyal stillerini oluşturur (Morris, 1996, s.321; Uba ve Huang, 1999, s.348-361).

Kimlik, psiko-sosyal bir yapı (Markstrom ve diğ., 1997, s.705-733) olduğundan pek çok faktör ile ilişkilidir. Bu nedenle literatürde ergenlerin kimlik kazanımı ile ilişkili olan değişkenleri inceleyen çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Literatürde kişisel niteliklerden en çok cinsiyet ve yaşın kimlik gelişimi ile olan ilişkisinin araştırıldığı görülmektedir. Bu araştırmalarda cinsiyet açısından çoğunlukla farklılığa rastlanmazken (Archer, 1982, s.1551-1556; Archer, 1989, s.117-138; Başkan, 2000, s.49; Köker, 1997, s.68; Oflazoğlu, 2000, s.51-52; Süslü, 2002, s.57; Streitmatter, 1993, s.55-67; Varan, 1990, s.148), kimlik alanlarının ayrı ayrı incelendiği bazı araştırmalarda cinsiyetler arasında farklılıklar olduğu (Allison ve Schultz, 2001, s.509-524; Archer, 1985, s.289-314; Çakır, 2001, s.57; Forbes ve Ashton, 1998, s.845-849; Nurmi, Poole ve Kalakoski, 1996, s.443-452; Solmaz, 2002, s.ii; Uzman, 2002, s.163, Ünlü, 2001, s.109; Watson ve Protinsky, 1991, s.963-967) görülmüştür. Ayrıca, araştırmalarda, yaşla birlikte kimlik gelişiminin arttığı (Adams ve Jones, 1983, s.249-256; Archer, 1982, s.1551-1556; Archer, 1985, s.289-314; Forbes ve Ashton, 1998, s.845-849; Oflazoğlu, 2000, s.54-55; Varan, 1990, s.ii; Wires ve Barocas, 1994, s.361-379) sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte, yaşla birlikte kimlik gelişiminde önemli bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılan (Süslü, 2002., s.53; Watson ve Protinsky, 1991, s.963-967) araştırmalar da bulunmaktadır. Literatürde, akademik başarıya göre kimlik gelişiminin farklılaştığını ortaya koyan araştırmalar da bulunmaktadır (Özgen, 1999., s.iv; Allison ve Schultz, 2001, s.509-524; Meeus, 1993, s.808-819). Ayrıca, olumsuz beden imgesinin, olumsuz kimlik gelişiminin göstergesi olduğu da belirlenmiştir (Çuhadaroğlu, 2001, s.863-868). Bu araştırma sonuçları, ergenlerin kimlik kazanımlarında çeşitli kişisel ve sosyal niteliklerin önemli faktörler olabildiğini ortaya koymaktadır.

Muuss'a göre kimlik, toplumun bireye sunduğu bir özellik yada olgunlaşma sonucu ortaya çıkan bir oluşum değildir. Kimlik, sadece bireyin kişisel çabaları sonucu kazanılabilir (Akt.,Özgen,1999, s.8). Bu nedenle ergen, kim olduğu, ne olacağı, ne yapacağı, kimlere ve nelere inanacağı, sorunlar karşısında nasıl davranacağı sorularına yanıt arar, kendini bulmaya, diğerlerinden farklılığını ortaya koymaya çalışır. Ergenlerin uyumlu davranışlar göstermesi her şeyden önce ergenlik döneminin doğasının kendisi ve çevresi tarafından doğru anlaşılmasına ve ihtiyaç duyduğu desteğin sağlanmasına bağlıdır. Ergenlerin kimlik duygusu kazanmalarının desteklenebilmesi ve kimlik karmaşasının yaşanmasının önlenmesi açısından öncelikle kimlik duygusu ile ilişkili faktörlerin belirlenmesi gerekmektedir. Böylece, ergenlerin kimlik kazanımlarına yönelik etkili yardımlar geliştirilebilir.

2. ARAŞTIRMANIN AMAÇLARI

Araştırmada, lise öğrencilerinin kimlik duygusu kazanım düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu temel amaç çerçevesinde, lise öğrencilerinin (1) cinsiyetlerine, (2) yaşlarına, (3) genel başarı ortalamalarına, (4) fiziksel görünüşünden memnun olma durumuna, (5) ailelerinin arkadaşlarını onaylama durumuna göre; kimlik duygusu kazanım düzeylerinin önemli bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir.

3. YÖNTEM

Araştırma, ilişkisel tarama modeli ile gerçekleştirilmiş olup, yönteme ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

3.1. Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini, 2004- 2005 eğitim-öğretim yılında Eskişehir ilinde bulunan devlet liselerinde öğrenim görmekte olan lise öğrencileri oluşturmaktadır. Eskişehir İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün 2004-2005 yılı kayıtlarına göre; Eskişehir il merkezinde, 34 devlet lisesine devam eden 27900 öğrenci bulunmaktadır.

Araştırma örneklemini, Eskişehir il merkezindeki devlet liselerinden değişik okul türlerini temsil edecek şekilde, küme örnekleme yoluyla rastlantısal seçilmiştir. Örneklem, genel lise, anadolu ve fen lisesi, meslek liselerinden rasgele belirlenen 11 okulun öğrencilerinden oluşturulmuştur. Araştırma kapsamına alınan 11 lisede 9431 öğrenci bulunmaktadır. Bu liselerin her sınıf düzeyinden şubeler rasgele belirlenerek, bu sınıflarda bulunan 1497 öğrenciden veriler toplanmıştır. Anketlerin ön incelemesi sonucunda, anketleri yönergeye uygun cevaplandırmayan, boş bırakan, ölçeklerin yarısını yanıtlamayan 43 öğrencinin anketleri değerlendirme dışı bırakılmıştır. Böylece toplam 1454 lise öğrencisinin verileri üzerinde istatistiksel işlemler yapılmıştır. Bu sayı, Eskişehir ilindeki resmi liselerde öğrenim gören öğrencilerin % 5,2'sini oluşturmaktadır.

3.2. Veri Toplama Araçları

3.2.1. Kimlik Duygusu Ölçeği

Araştırmada kimlik duygusu kazanımını ölçmek amacıyla Kimlik Duygusu Ölçeği-Köker Formu (KDÖ-KF) kullanılmıştır. Ölçek toplam 40 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, cümlelerin anlamı açısından, 18'i olumsuz sonlanan ifadelerden, 22'si olumlu sonlanan ifadelerden oluşmaktadır. Ölçek, "bana hiç uymuyor", "bana pek uymuyor", "bana biraz uyuyor", "bana oldukça uyuyor" ve "bana tümüyle uyuyor" şeklinde 5'li Likert tipi olup, 1-5 değerleri arasında puanlanmaktadır. Olumsuz sonlanan maddeler ise ters puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 200, en düşük puan ise 40'tır. Yüksek puanlar, kimlik duygusunun kazanılmış olduğuna işaret ederken, düşük puanlar kişisel, toplumsal ve cinsel alanda kendini yeterince iyi tanımlamama ya da bu alanda bağlanmaların olmamasına işaret etmektedir (Köker, 1997, s.49).

Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Köker (1997) tarafından toplam 600 kişi üzerinde yürütülmüştür. Ölçeğin yüzeysel geçerlik çalışması kapsamında, 10 alan uzmanın değerlendirmeleri doğrultusunda, 50 maddeden oluşan ölçekten 5 madde çıkarılarak, 45 maddeyi içeren ölçek taslağı oluşturulmuştur. Madde-madde toplam test korelasyonları çalışması sonucunda ise, ölçekteki soru sayısı 40 maddeye düşürülmüştür. Ayırt edici geçerlik çalışmasında, ölçeğin psikiyatrik belirtisi olan grupla psikiyatrik belirtisi olmayan grubu anlamlı ölçüde birbirinden ayırt ettiği saptanmıştır. KDÖ-KF'nun faktör yapısı incelendiğinde ise 9 faktör olduğu görülmüştür. Ölçekteki bu faktörler incelendiğinde, varyansın %25'ini kişisel kimlikle ilgili aynılık algısının, %6'sını kişisel yeterlik algısının, %4.2'sini cinsel kimliğin, %3.6'sını başkalarının gözünde kim olduğuna ilişkin algıların, %3.2'sini gelecekle ilgili algıların, %3.2'sini sosyal ortamlarda tanınmış olmanın, %3.1'ini kişisel tutarlılığın, %2.9'unu mesleki kimlik algılamalarının, %2.8'ini mesleki kimlikte yeterlilik algılamalarının açıkladığı görülmüştür. Kimlik kavramının pek çok psikolojik özelliklerle ilişkili olmasının çok faktörlü yapının kaynağı olduğu düşünülmüştür (Köker, 1997, s.48).

KDÖ-KF'nun güvenilirlik çalışmalarında, test-tekrar test güvenilirliği $r=.73$ olarak bulunmuştur. İç tutarlılık çalışmasında Cronbach Alfa katsayısı $.74$ olarak saptanmıştır. İki yarım güvenilirlik çalışmasında, ölçeğin olumlu sonlanan ifadelerden oluşan ilk yarısına ait maddeler ile olumsuz sonlanan ifadelerden oluşan ikinci yarısına ait maddeler arasındaki Spearman-Brown korelasyon katsayısı $.79$ olarak bulunmuştur. Elde edilen tüm güvenilirlik katsayıları incelendiğinde, ölçeğin güvenilirlik verilerinin istatistiksel olarak yeterli olduğu ifade edilebilir (Köker, 1997, s.50).

3.2.2. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmanın bağımsız değişkenlerine ilişkin veri toplamak amacıyla, lise öğrencilerinin kişisel ve sosyal niteliklerine ilişkin bilgileri ortaya koyacak bir kişisel bilgi formu hazırlanmıştır. Kişisel Bilgi Formunda lise öğrencilerinin cinsiyet, yaş, genel başarı ortalamaları, fiziksel görünümünden memnun olma durumları ile ailenin arkadaşlarını onaylama durumlarına ilişkin çeşitli sorular bulunmaktadır.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırmada veriler, tespit edilen gün ve ders saatlerinde öğrencilere gerekli açıklamalar yapılarak Mart-Mayıs 2005 ayları arasında elde edilmiştir. Veriler gönüllü olan öğrencilerden sınıf ortamında toplanmıştır. Öğrencilerin veri toplama araçlarını yaklaşık 25-40 dakika arasında tamamladıkları gözlenmiştir.

3.4. Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada veri toplama araçları ile elde edilen bilgilerin çözümlemesi, SPSS for Windows paket programı kullanılarak bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiştir. Bağımsız değişken düzeyi iki olan değişkenlere ilişkin kimlik duygusu ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkların önem kontrolü "bağımsız gruplara uygulanan t testi" ile yapılmıştır. Bağımsız değişken düzeyi ikiden fazla olan değişkenlere ilişkin kimlik duygusu ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkların önemli olup olmadığı ise "tek yönlü varyans analizi" ile

yapılmıştır. Tek yönlü varyans analizi sonucunun önemli bulunduğu durumlarda bu etkinin hangi ortalamalar arasındaki farklardan kaynaklandığını saptamak amacıyla “Tukey HSD” testi uygulanmıştır. Tüm istatistiksel çözümler için önemlilik düzeyi .05 olarak alınmış ve bunun üzerinde olanlar ayrıca belirtilmiştir.

4. BULGULAR

4.1. Cinsiyete İlişkin Bulgular

Lise öğrencilerinin kimlik duygusu kazanım düzeylerinin, cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu amaçla kız ve erkek öğrencilerden elde edilen kimlik duygusu puanlarına uygulanan t testi sonuçları Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Lise Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Kimlik Duygusu Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değeri

Cinsiyet	n	\bar{X}	s	t Değeri	Önemlilik Düzeyi
Kız	719	151.45	20.04	.708	Önemsiz
Erkek	730	150.71	19.73		

Tablo 1’de görüldüğü gibi, öğrencilerin kimlik duygusu puan ortalamaları, cinsiyete göre farklılaşmamaktadır. Buna göre, kız ve erkek öğrencilerin kimlik duygusu kazanım düzeylerinin önemli bir farklılık göstermediği söylenebilir.

4.2. Yaşa İlişkin Bulgular

Lise öğrencilerinin kimlik duygusu kazanım düzeylerinin, yaşlarına göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu amaçla lise öğrencilerinin yaşlarına göre kimlik duygusu puanlarının ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Lise Öğrencilerinin Yaşlarına Göre Kimlik Duygusu Puanlarının Ortalama ve Standart Sapmaları

Yaş Düzeyi	n	\bar{X}	s
15	426	150.50	20.20
16	461	150.68	20.52
17	395	151.94	18.72
18	167	151.62	20.11
Toplam	1449	151.08	19.89

Tablo 2’de yaşa göre kimlik duygusu puan ortalamalarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Bu puan farklılıklarının önemli olup, olmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3. Lise Öğrencilerinin Yaşlarına Göre Kimlik Duygusu Kazanım Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Önemlilik Düzeyi
Gruplar arası	563.17	3	187.72		
Grup içi	572576.38	1445	396.25	.474	Önemsiz
Toplam	573139.55	1448			

Tablo 3’de yaş grupları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Buna göre, lise öğrencilerinin kimlik duygusu kazanım düzeylerinin öğrencilerin yaşlarına göre değişmediği söylenebilir.

4.3. Genel Başarı Ortalamalarına İlişkin Bulgular

Lise öğrencilerinin kimlik duygusu kazanım düzeylerinin, genel başarı ortalamalarına göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu amaçla lise öğrencilerinin genel başarı ortalamalarına göre kimlik duygusu puanlarının ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 4’de sunulmuştur.

Tablo 4. Lise Öğrencilerinin Genel Başarı Ortalamalarına Göre Kimlik Duygusu Puanlarının Ortalama ve Standart Sapmaları

Genel Başarı Ortalama Düzeyleri	n	\bar{X}	s
0.00–1.49	3	146.67	23.25
1.50–2.49	29	141.28	23.25
2.50–3.49	309	145.10	19.40
3.50–4.49	545	150.32	18.95
4.50–5.00	555	155.89	19.65
Toplam	1438	151.16	19.87

Tablo 4’de lise öğrencilerinin genel başarı ortalamalarına göre kimlik duygusu puan ortalamaları arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu farklılıkların anlamlı olup, olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5. Lise Öğrencilerinin Genel Başarı Ortalamalarına Göre Kimlik Duygusu Ölçeği Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Önemlilik Düzeyi
Gruplar arası	26987.26	3	8995.75		
Grup içi	540662.01	1434	377.03	23.85	Önemli
Toplam	567649.27	1437			p<.0001

Tablo 4’de, genel başarı ortalaması 0.00-1.49.arasında olan lise öğrencilerinin sayılarının az olduğu görülmektedir. Bu nedenle, genel başarı ortalaması 0.00-1.49.arasında olan grup varyans analizine dahil edilmemiştir. Analiz sonucunda gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu ortaya çıkmıştır. Gruplar arası bu farkın kaynağını belirlemek üzere Tukey-HSD testi uygulanmıştır. Sonuçta, genel başarı ortalamaları 4.50-5.00 olan lise öğrencilerinin kimlik duygusu puan ortalamaları ile diğer tüm başarı ortalaması grupları arasındaki farklar anlamlı bulunmuştur. Aynı zamanda genel başarı ortalamaları 2.50-3.49 arasında olan öğrenciler ile ortalamaları 3.50-4.49 arasında olan öğrencilerin puan ortalamaları arasındaki fark da anlamlı bulunmuştur. Böylece, genel olarak genel başarı ortalaması yüksek olan öğrencilerin kimlik duygusu puan ortalamalarının da yüksek olduğu söylenebilir.

4.4. Fiziksel Görünüşünden Memnun Olma Durumuna İlişkin Bulgular

Lise öğrencilerinin kimlik duygusu kazanım düzeylerinin fiziksel görünüşünden memnun olmalarına göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu amaçla fiziksel görünüşünden memnun olan ve memnun olmayan öğrencilerden elde edilen kimlik duygusu puanlarına uygulanan t testi sonuçları Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Lise Öğrencilerinin Fiziksel Görünüşünden Memnun Olma Durumuna Göre Kimlik Duygusu Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değeri

Fiziksel Görünüşünden Memnun Olma Durumu	n	\bar{X}	s	t Değeri	Önemlilik Düzeyi
Memnun	1212	153.35	18.73	9.75	Önemli p<.0001
Memnun değil	224	138.51	21.32		

Tablo 6’da görüldüğü gibi öğrencilerin kimlik duygusu puan ortalamaları, fiziksel görünüşünden memnun olma durumuna göre önemli düzeyde farklılaşmaktadır. Fiziksel görünüşünden memnun olan öğrencilerin kimlik duygusu ortalamalarının fiziksel görünüşünden memnun olmayan öğrencilerin kimlik duygusu ortalamalarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir.

4.5. Ailelerinin Arkadaşlarını Onaylama Durumuna İlişkin Bulgular

Lise öğrencilerinin kimlik duygusu kazanım düzeylerinin ailelerinin arkadaşlarını onaylama durumuna göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu amaçla lise öğrencilerinin ailelerinin arkadaşlarını onaylama durumuna göre kimlik duygusu puanlarının ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Lise Öğrencilerinin Ailelerinin Arkadaşlarını Onaylama Durumuna Göre Kimlik Duygusu Puanlarının Ortalama ve Standart Sapmaları

Ailenin Arkadaşlarını Onay Durumu	n	\bar{X}	s
Hepsini onaylıyor	680	156.97	18.84
Bir kaçını onaylamıyor	661	146.96	19.07
Çoğunu onaylamıyor	81	139.80	17.05
Hiçbirini onaylamıyor	25	133.28	24.24
Toplam	1447	151.03	19.88

Tablo 7’de kimlik duygusu puanlarının ailenin arkadaşlarını onaylama durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığı, uygulanan tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Lise Öğrencilerinin Ailelerinin Arkadaşlarını Onaylama Durumuna Göre Kimlik Duygusu Ölçeği Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Önemlilik Düzeyi
Gruplar arası	53078.18	3	17692.73		
Grup içi	518830.48	1443	39.55	49.20	Önemli
Toplam	571908.66	1446			p<.0001

Tablo 8 incelendiğinde gruplar arasında farklılığın önemli olduğu görülmektedir. Gruplar arası bu farkın kaynağını belirlemek üzere Tukey-HSD testi uygulanmıştır. Sonuçta, ailenin arkadaşlarını onaylama durumlarına ilişkin tüm düzey grupları arasındaki farklar anlamlı bulunmuştur. Diğer bir deyişle, ailenin arkadaşlarını onaylama durumlarına ilişkin her bir düzey ile diğer tüm onaylama düzeyleri arasında lise öğrencilerinin kimlik duygusu puanlarının farklılaştığı ortaya çıkmıştır.

5. TARTIŞMA

Araştırmada, lise öğrencilerinin kimlik duygusu kazanım düzeylerinin, genel başarı ortalamaları, fiziksel görünümünden memnun olma ve ailenin arkadaşlarını onaylama durumuna göre farklılık gösterdiği bulunmuştur. Diğer yandan lise öğrencilerinin kimlik duygusu kazanım düzeylerinin cinsiyet ve yaşa göre farklılık göstermediği sonucu elde edilmiştir.

Araştırmada, cinsiyet açısından kimlik duygusu kazanım düzeylerinin değişmediği bulunmuştur. İlgili literatür incelendiğinde, kimlik duygusu kazanımının cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaşmadığı yönündeki araştırma bulguları (Başkan 2000, s.49; Köker, 1997, s.68; Süslü 2002, s.57), bu araştırmanın bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Ergenlerin kimlik statülerinin incelendiği araştırmaların bazılarında da cinsiyet açısından farklılık olmadığı bulunmuştur (Archer, 1982, s.1551-1556; Archer, 1989, s.117-138; Oflazoğlu, 2000, s.51-52; Streitmatter, 1993, s.55-67; Varan, 1990, s.148). Bu bulgular da, araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir. Bununla birlikte, lise öğrencilerinin kimlik statülerinin cinsiyet açısından farklılık gösterdiğine ilişkin bulgular (Allison ve Schultz, 2001, s.509-524; Archer, 1985, s.289-314; Çakır, 2001, s.57; Forbes ve Ashton, 1998, s.845-849; Nurmi, Poole ve Kalakoski, 1996, s.443-452; Solmaz, 2002, s.ii; Ünlü, 2001, s.109; Watson ve Protinsky, 1991, s.963-967) bu araştırmanın bulgularını destekleyici nitelikte değildir.

Kimlik duygusu, ergenlik döneminde kazanılması gereken psikososyal gelişim görevidir. Bu nedenle tüm ergenler aynı dönem içerisinde kimliklerini biçimlendirdiklerinden cinsiyetler arasında fark bulunmamış olabilir. Bununla birlikte cinsiyetin kimlik statülerinde farklılık ortaya çıkarabileceği ifade edilebilir. Zira toplumda kız ve erkeklere yüklenen farklı cinsiyet rolleri ergenlerin kazandıkları kimliklerin niteliklerinde farklılık yaratabilmektedir. Kızların başarılı kimlik ve kimlik arayışı statülerinde erkek öğrencilere göre, erkek öğrencilerin ise bağımlı kimlik statüsünde kız öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek puan aldıkları bulunmuştur (Çakır, 2001, s.57)

Araştırmada, yaş açısından kimlik duygusu kazanım düzeylerinin önemli bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Bu sonuç lise öğrencilerinin yaşları ile kimlik duygusu kazanım düzeyleri arasında anlamlı farklılığın olmadığı bulgusu (Süslü,2002, s.53) ile tutarlılık göstermektedir. Aynı zamanda kimlik statüleri ile yaş arasındaki ilişkiler açısından anlamlı farklılık bulunmadığını gösteren araştırmanın bulguları da (Watson ve Protinsky, 1991., s.963-967), bu araştırmanın bulgularını destekleyici niteliktedir. Bununla birlikte, araştırmada elde edilen bu sonuç, ergenlerin kimlik statüleri ile yaş arasında anlamlı farklılığın saptandığına ilişkin bulgular (Adams ve Jones, 1983, s.249-256; Archer, 1982, s.1551-1556; Archer, 1985, s.289-314; Forbes ve Ashton, 1998, s.845-849; Oflazoğlu, 2000, s.54-55; Varan, 1990, s.ii; Wires ve Barocas, 1994, s.361-379) tarafından desteklenmemektedir.

Kimlik duygusu gelişimi lise yıllarında oldukça yavaştır ve genç yetişkinlik yıllarında kalıcı özellikler göstermeye başlamaktadır (Köker, 1997, s.63). Aynı zamanda 15-18 yaşlarındaki lise yılları kimliğin billurlaşmadığı yıllar olarak nitelendirilmektedir (Adams ve Jones, 1983, s.249-256; Watson ve Protinsky, 1991, s.963-967). Ayrıca lise yıllarında üniversiteye girme ve gelecek kaygısı öğrencilerin kimlik sorunu ile uğraşmamaları sonucunu ortaya çıkarmış olabilir. Bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda kimlik gelişiminde yaş açısından fark bulunmamış olabilir. Aynı zamanda araştırmaya katılanların ergen oldukları dikkate alındığında, sosyal beğenirlik faktörünün de bu sonuçları ortaya çıkarabileceği ifade edilebilir.

Bu araştırmada, genel başarı ortalaması yükseldikçe kimlik duygusu kazanım düzeyinin de yükseldiği görülmektedir. Lise öğrencilerinin not ortalamasının, kimlik duygularını yordadığı yönündeki araştırma bulgusu (Özgen, 1999, s.iv), bu araştırmanın bulgusu ile tutarlılık göstermektedir. Aynı zamanda 16-18 yaşındaki ergenlerin kimlik statüleri arasında akademik başarıya göre farklılıklar bulunduğu yönündeki diğer bir araştırma bulgusu da (Allison ve Schultz, 2001, s.509-524), bu araştırmanın bulgularını desteklemektedir. Ayrıca ergenlerin kimlik gelişiminde, okul başarısının mesleki kimlik oluşumu ile ilişkili olduğu bulgusu da (Meeus, 1993, s.808-819) bu araştırmanın bulgularını desteklemektedir.

Akademik başarı, ergenin kimlik gelişimi sürecinde önemli faktör olarak değerlendirilebilir. Zira başarı, ergene önemli bir kimlik ögesi olan yeterlik ve kendini değerli bulma duygusunu kazandırmakta (Arı, 2003, s.91) ve kendilerine olan güvenlerini olumlu şekilde etkileyebilmektedir. Aynı zamanda akademik başarı toplumsal kabulü arttıran bir etkenidir. Ailenin, toplumun ve öğretmenlerin akademik başarıya göre öğrencileri değerlendirmesi, gencin kendisini değerlendirmesini etkileyebilir. Akademik başarıları yüksek olan öğrencilerin, aile ve okul çevresinde daha çok ilgi görüp kabullenilmesi kimlik gelişimini destekleyebilir. Okul başarısındaki düşüklük davranışsal sorunlara, çocuğun suç işlemesine, saldırgan davranışlar göstermesine, içe kapanmasına, öğretmen, anne-baba ve yaşitlarına yabancılaşmasına neden olabilir. Akademik başarının benlik saygısının yükselmesine, yüksek benlik saygısının da okul başarısına katkıda bulunması, ergenin kimlik gelişimi üzerinde olumlu etkiler yaratmış olabilir.

Bu araştırmada, fiziksel görünüşünden memnun olan öğrencilerin memnun olmayanlara göre kimlik duygusu kazanımlarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Literatür incelendiğinde olumsuz beden imgesinin olumsuz kimlik gelişiminin göstergesi olduğu bulgusu (Çuhadaroğlu, 2001, s.863-868), bu araştırmanın bulgusunu desteklemektedir.

Ergenlik yıllarında artan beğenilme ihtiyacı ve hızlı fiziksel gelişim nedeniyle tüm dikkatin fiziksel özelliklere verilmiş olması fiziksel görünüme verilen önemi arttırmış olabilir. Ergen karşı cins tarafından beğenilme ve tercih edilmesini sağlayan özelliğin fiziksel özellik olduğunu düşünebileceğinden fiziksel görünüşünden memnun olmama kendine güveni ve ilişkileri etkileyebilir. Olumlu benlik algısının oluşmasında beden imgesi son derece önemlidir (Erden ve Akman, 2001, s.54-55). Bireylerin fiziksel özellikleri kendi kimliklerini tanımlamada etkili olabilir ve toplumsal kabulü kolaylaştırabilir. Bu nedenle özellikle ergenlik döneminde fiziksel görünüşünden memnun olmanın ergenlerin kimlik gelişimini etkileyebileceği söylenebilir.

Bu araştırmada, kimlik duygusu kazanım düzeyinin ailelerinin arkadaşlarını onaylama durumuna göre anlamlı derecede farklılaştığı görülmüştür. Araştırmanın bu bulgusu ışığında, ailenin ergenin tercihlerine, arkadaş seçimindeki kararına güveniyor olması ergenin kendine güvenini geliştirerek kimlik gelişimini olumlu etkilediği söylenebilir.

Araştırma bulguları çerçevesinde, ergenlerin kendilerine güvenlerinin gelişebilmesi için uygulamalı ve öğrenci merkezli yöntemler kullanarak gençlerin kimlik oluşturma çabalarının desteklenmesi gerekir. Psikolojik danışmanlar, bireysel ve grupla psikolojik danışma çalışmaları yaparak gençlerin kimlik gelişimi ve kimlikle ilgili sorunlarını çözebilmeleri için araştırma ve karar verme becerilerini kazanmalarını sağlayabilirler. Ergenler, öğretmenler ve aileler kimlik gelişimi ve kimlik gelişimini etkileyen faktörler konusunda bilgilendirilebilir. Kimlik gelişimini olumlu etkileyebilecek ortamların sağlanması, olumsuz etkileyebilecek faktörlerin etkisinin de en aza indirgenebilmesi için önlemler alınabi-

lir. Okullardaki öğretmen, öğrenci ve aile işbirliğini geliştiren çalışmalar arttırılabilir, öğretmenler ve aileler ergenlik döneminin özellikleri ve sorunları konusunda daha fazla bilgilendirilebilirler.

Akademik başarısı düşük olan öğrencilerin kimlik duygusu kazanım düzeylerinin olumsuz etkilenebileceği göz önünde bulundurularak, başarısız öğrenciler kendilerini yeterli hissedebilecekleri program ve ders dışı faaliyetlere yönlendirilebilir. Ailelerin ve öğretmenlerin beklentilerinin öğrencilerinin yetenekleri ile tutarlı olması için çalışmalar yapılabilir. Aynı zamanda, kimlik oluşturma sürecinde, ergenlerin fiziksel özelliklerini kabul etmeleri yönünde çalışmalar yapılmalıdır. Toplumsal kabulün ve değerler fiziksel görünüş ile değil, sahip olunan davranışsal özellikler ile elde edilebileceği anlayışının kazandırabileceği çeşitli etkinlikler düzenlenebilir. Öğrencilerin kimlik kazanımında arkadaş ilişkileri de çok önemli olduğundan okullarda resim, spor, müzik, tiyatro gibi kulüpler aracılığıyla arkadaş ilişkileri ve sosyal gelişimleri desteklenebilir. Gençlik gruplarının, spor kulüplerinin ergenlerin amaçlarına odaklanmalarına yardım ederek, olumsuz davranışları azaltmaya yardımcı olabilecek nitelikte olmaları sağlanabilir. Bu çalışmada, lise öğrencilerinin kimlik kazanım duygusu düzeylerinin, bazı kişisel-sosyal nitelikler açısından farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bunun yanında, bu araştırma bulgularının zenginleştirilmesi ve geliştirilmesi açısından kimlik kazanım duygusu, farklı değişkenlerle farklı gruplarda incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Adams, G.R. ve Jones, R.M. (1983).** Female Adolescents Identity Development:Age Comparison and Perceived Child Rearing, *Development Psychology*. 19(2):249-256.
- Adams, Gerald ve Thomas Gullotta. (1989).** Adolescent Life Experiences. Second Edition. California: Brooks/Cole Publishing Company.
- Adams, J.F. (1995).** Ergenliği Anlamak. (Çev. Bekir Onur). Ankara: İmge Kitabevi..
- Allison, B.N. ve Schultz, J.B. (2001).** Interpersonal Identity Formation During Early Adolescence. *Adolescence*. 36(143): 509-524.
- Archer, S.L. (1982).** The Lower Age Boundaries of Identity Development. *Child Development*. 53: 1551-1556
- Archer, S.L.(1985).** Career and/or Family The Identity Process for Adolescent Girls. *Youth and Society*. 16(3): 289-314.
- Archer, S.L.(1989).** Gender Differences in Identity Development: Issues of Process, Domain and Timing. *Journal of Adolescence*. 12: 117-138.

- Arı, R. (2003).** Gelişim ve Öğrenme. Konya: Atlas Kitabevi.
- Başkan, T. (2000).** Ruhsal Sorunu Olan Ergenlerde Kimlik Duygusu: Karşılaştırmalı Bir Çalışma. Tıpta Uzmanlık Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Cotterell, J. (1996).** Social Network And Social Influences in Adolescence. Second Edition. USA: Routledge.
- Çakır, S.G. (2001).** Ergenlerde Kimlik Statüsünün Anne Baba Tutumu, Aile Tipi ve Anne Babanın Eğitim Düzeyi ile İlişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi.
- Çuhadaroğlu, F. (2001).** Ergenlik Döneminde Psikolojik Gelişim Özellikleri. Katkı Pediatri Dergisi. 21(6): 863-868.
- Erden, M. ve Akman Y. (2001).** Gelişim ve Öğrenme. Genişletilmiş 9. Baskı. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Erikson, E. H. (1968).** Identity: Youth and Crisis. Second Edition. New York: Norton.
- Forbes, S. ve Ashton, P. (1998).** The Identity Status of African Americans in Middle Adolescence: A Reexamination of Watson and Protinsky. Adolescence. 33(132): 845-849.
- Kasatura, İ. (1998).** Gençlik ve bağımlılık. Birinci Basım. - İstanbul : Evrim Yayıncılık
- Köker, S.(1997).** Kimlik Duygusunun Kazanılması Açısından Ergenlerin, Genç Yetişkinlerin ve Yetişkinlerin Karşılaştırılması Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Markstrom, C.A., Sabino, V.M., Turner, B.J., Berman, R.C. (1997).** The Psychosocial Inventory of Ego Strengths: Development and Validation of A New Eriksonian Measure. Journal of Youth and Adolescence. 26(6): 705-733.
- Meeus, W. (1993).** Occupational Identity Development. School Performance an Social Support to in Adolescence: Findings of a Dutch Study. Adolescence. 28: 808-819.
- Morris, C.G. (1996).** Understanding Psychology. Third Edition. New Jersey: Prentice Hall.
- Nurmi, J.E., Poole, M.E. ve Kalakoski, V. (1996).** Age Differences in Adolescent Identity Exploration and Commitment in Urban and Rural Environments. Journal of Adolescence. 19(5): 443-452.

- Oflazoğlu, F. (2000).** Yetiştirme Yurdunda Yaşayan Ergenlerde Kimlik Statülerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi.
- Özgen, C. (1999).** Kız ve Erkek Lise Öğrencilerinin Kimlik Duyguları ve Aile Algıları Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Sayı, M.** “Ergenlik Döneminde Gelişim” <http://www.egitim.com/aile/0651/0651.ortak/0651.34.ergenlikdonemindegelisim.asp>. (Erişim Tarihi: 08. 10. 2004).
- Solmaz, F.D. (2002).** Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Kimlik Statüleri İle Anne- Baba Tutumlarını Algılamaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Streitmatter, J. (1993).** Gender Differences in Identity Development: An Examination Of Longitudinal Data. *Adolescence*. 28(109): 55-67.
- Stüslü, D.P. (2002).** Çalışan ve Öğrenci Ergenlerde Kimlik Duygusu Kazanımının Araştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi
- Türküm, S. (2000).** “Ergenlik Döneminde Gelişim”. *Çocuk Gelişimi ve Psikolojisi*. Editör: Esra Ceyhan. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 698.
- Uba, L. ve Huang, K. (1999).** *Psychology*. New York : Longman.
- Uzman, Ersin.** “Sosyal Destek Düzeyleri Farklı Üniversite Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Kimlik Statüleri.” Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.
- Ünlü, H.(2001).** Lise Öğrencilerinin Algıladıkları Sosyal Desteğin ve Ego Kimlik Statülerinin Sosyoekonomik Düzey ve Cinsiyete Göre İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Varan, A.(1990).** Liseli Gençlerin Kimlik Statülerinin Cinsiyet Yaş ve Sosyo Kültürel Çevre Tarafından İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi.
- Watson, M.F. ve Protinsky, H.(1991).** Identity Status of Black Adolescents: An Empirical Investigation. *Adolescence*. 26(104): 963-967.
- Wires, J.W. ve Barocas, R. (1994).** Determinants of Adolescent Identity Development: A Cross-Sequential Study of Boarding School Boys. *Adolescence*. 29(114): 361-379.
- Yörükoğlu, A.(1989).** *Gençlik Çağı: Ruh Sağlığı ve Sorunları*. 6. Basım. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım